

NOVI RELIGIJSKI POKRETI U BOSNI I HERCEGOVINI

Edhem BAŠIĆ

1. Pojam i duhovnopovijesni kontekst nove religioznosti

Savremena religijska situacija u svijetu neobično nas podsjeća na onu u kojoj se našao narod poslanika Musaa dok se vraćao iz egipatskog ropstva u obećanu zemlju. Dok je poslanik Musa, a.s., na Sinaju primao Tevrat, njegov narod je izlio tele kako bi mu se klanjao. "Pa im izli tele koje je davalo glas kao da muče, i oni su onda rekli: "Ovo je vaš Bog, i Musaov Bog, on ga je zaboravio." (Taha, 88) Poput Židova Musaova, a.s., doba današnji čovjek upada u napast da o Bogu govori po svome nahodenju, ili da se sam proglašava Bogom. Ovu drevnu sklonost kod čovjeka najbolje potvrđuje pojava novih religijskih pokreta, pseudoreligijskih organizacija, raznih sljedbi i gurua, koji osvajaju srca ljudi do kraja neopredijeljenih u vjeri, ili onih razočaranih u tradicionalne vjerske strukture.

Fenomen nove religioznosti postao je posljednjih decenija jedan od glavnih problema, ne samo teoloških institucija, nego i društva u cjelini. Takozvanom *Isusovom revolucijom* s kraja šezdesetih godina 20. vijeka pokrenut je najnoviji krug rasprava o ovim neoreligijskim zajednicama. Premda se najčešće za njihovu domovinu uzima američki kontinent, novi religijski pokreti su zapravo univerzalan fenomen. Prema informacijama institucija koje se bave istraživanjem ovih

zajednica, njihova pojava i brzo širenje uočeno je na svim prostorima. Pri tome se procjenjuje da u gradskim aglomeracijama od 100.000 stanovnika 1000 mladih ljudi bude zahvaćeno djelovanjem novih religijskih pokreta, ali tri četvrtine onih koji su pristupili ovim organizacijama prije ili kasnije napusti ih (Nikić, 1997:19).

Savremena teologija i sociologija neoreligijskih i pseudoreligijskih grupa i zajednica forme nove religioznosti prvenstveno dovodi u vezu sa društvenim stremljenjima (post)modernog doba. Naime, društvena stvarnost posljednjih decenija 20. vijeka će sve velike ideale i vrijednosti modernog doba svesti na neispunjena obećanja. Ideale razuma, znanosti, napretka, demokratije, zamijenili su sukobi, razaranja, ekološke krize, narcizam, osamljenost i izoliranost u svijetu moćnih sredstava komunikacije i sl. Na sceni se pojavljuju oprečni trendovi poput iracionalizma i pesimizma, fragmentacija istine i stvarnosti, komercijalizam, konzumizam, ponovo probuđeni interes za sveto i religiju (Tićac, 1996:84-85). Nakon što se pokazalo da izvjesnost i sreća nisu istovjetni naučnim i tehničkim ostvarenjima, savremeni čovjek se daje u potragu da svom postojanju da neki smisao.

S druge strane, procesi laicizacije, sekularizacije, ateizacije će čovjeka (post)moderne odvojiti od tradicionalne religije, tako da se on okreće brojnim formama nove religioznosti, koje se pojavljuju u ovom duhovnom ambijentu.

Forme vjerskog što se "otimaju" tradicionalnim strukturama su brojne, i iz perspektive tradicionalnih vjerskih institucija ispoljavaju se kao kontestatorske, bilo unutar tih struktura, bilo izvan njih. Za označavanje onih novodobnih religijskih tendencija što se ispoljavaju unutar već postojećeg religijskog ambijenta sociologija religije koristi termine poput *podzemna religija*, *vjersko podzemlje*, *podzemna crkva* (Underground Church) i sl. Riječ je o brojnim spontanim, inovacijskim, kontestatorskim zajednicama i pokretima, poput harizmatičkih pokreta, teologije oslobođenja, islamskih obnoviteljskih skupina, neosufijskih udruženja, čiji članovi u zajedništvu i odgovornosti žive svoju vjeru, često odvojeni od naučavanja zajednice iz koje proistječu, ali nikada u definitivnom raskidu sa njenim naučavanjem.

One struje koje se ispoljavaju u raskidu sa tradicionalnim vjerskim zajednicama u širem smislu mogu biti označene kao *nevidljiva religija* (Invisible Religion), budući da se religioznost ovih krugova, kao posljedica krajnje subjektivizirane čovjekove svijesti, ispoljava u umu i srcu svake pojedinačne osobe (Jukić, 1973:320-443). Kako je ova religioznost dobivena slobodnim izborom, a ne tradicionalnim posredovanjem, ne čudi popularnost posudbi iz astrologije, okultizma, istočnoazijskih religija, teozofije, antropozofije, alhemije, psiho-teatra, parapsihologije, meditacije, joge i sl. U smislenom, mada ne uvijek i u vremenskom pogledu, nevidljiva religija predstavlja radikalizaciju zahtjeva vjerskog podzemlja i dolazi poslije njega.

Područja sa bivšim socijalističkim društvenim uređenjem se sa zakašnjenjem uključuju u ove rasprave. Kako u posljednje vrijeme interes za ove zajednice u zemljama Zapadne Evrope i Amerike polahko opada, njihovi sljedbenici se, u svome misijskom djelovanju, sve više okreću zemljama nastalim raspadom socijalizma. Nemali broj religiozologa predviđa da ovim prostorima upravo predstoji značajnije susretanje sa brojnim formama nove religioznosti, valom kakav je zahvatio druge zemlje koje su već prošle kroz značajne društvene reforme, poput zemalja Latinske Amerike. Kako se ovaj društveni i teološki izazov dotiče i nas samih, namjeravali smo proučiti doktrinu, praksu i plodove nekih od tih zajednica. Posjetili smo sjedišta ovih organizacija, razgovarali sa njihovim

pripadnicima, i kada je bilo moguće prisustvovali vjerskim službama i ceremonijama.

2. Nove spiritualne i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini

Iskustva ovih prostora sa modernizmom odvijala su se u drukčijim okolnostima od onih u zapadnim društvima zbog ovdašnjeg monolitnog jednopartijskog sistema, koji je imao neprijateljski odnos spram religije. Komunistički ideolozi su proces sekularizacije prihvatili samo u onoj mjeri u kojoj se ona uklapala u viziju povijesnog materijalizma o definitivnom dokinuću religije, kao obliku otuđene i otuđujuće svijesti. Međutim temeljni ideali modernog mentaliteta - individualizam i pluralizam - koji su ležali u temelju posvjetovnjačenja svijeta, bili su u suprotnosti s marksističkim načelom kolektiviteta.

Istupanjem iz jugoslavenske društvene zajednice naše se društvo izjasnilo za uključivanje Bosne i Hercegovine u globalne integracijske procese. A moderna društva imaju svoju logiku funkcioniranja, i nemoguće je izabrati samo ono što nam se sviđa. Stoga je realno očekivati da će se te društvene promjene snažnije reperkuirati i na našu religijsku i kulturnu praksu. Procese demokratizacije ovih prostora pripadnici brojnih neoreligijskih zajednica vide kao svoju šansu na polju širenja ideja pokreta. Nije rijetkost da se šetajući nekom od sarajevskih ulica susretnemo sa mladim ljudima koji nam nude mogućnost da se upoznamo sa Isusovom vizijom života, da otkrijemo smisao ljudskog življenja, da se priključimo jedinoj pravoj zajednici u islamu i sl.

Prema našim internim istraživanjima pored četiri tradicionalne religijske zajednice u Bosni i Hercegovini djeluju:

a). od zajednica radikalne obnove koje pokušavaju obnoviti nešto od izvorne biblijske i apostolske vjere: *Evangelistička crkva*, *Kršćanska baptistička crkva*, *Religiozno društvo prijatelja* (kvekeri), te *Međunarodna Kristova crkva*;

b). od zajednica adventističke orijentacije u kojima je dominantna ideja ponovni Kristov dolazak i uspostava hiljadugodišnjeg Kristovog kraljevstva na zemlji (u nauci poznat pod terminom

hilijizam) djeluju *Kršćanska adventistička crkva sedmog dana*, te *Svjedoci Jehove*;

c). od zajednica koje slijede put pobožnosti i odanosti duhovnom učitelju djeluje Udruženje građana "*Vaišnavska zajednica*" (Pokret za svjesnost Krišne);

d). od zajednica gdje utemeljitelj igra ulogu poslanika ili mesije djeluju *Ahmedija pokret u islamu*, *Crkva ujedinjenja*, te *Baha'i zajednica*.

e). od zajednica u kojima se utemeljitelj smatra za inkarnaciju samog Boga djeluje Udruženje građana "*Sathya Sai Baba*".

U Sarajevu također djeluje jedan broj pokreta i organizacija za promociju i prakticanje spiritualnih tehnika, koje ne mogu biti uvrštene u nove religijske pokrete, ali čije djelovanje se sigurno odražava na poimanje, sadržaj i ispoljavanje religije u našem društvu. Tako se u Centru Skenderija održavaju sedmični *tečajevi meditacije* koje vodi prof. Homola Borbala; u ulici Kenana Demirovića br. 4 djeluje Udruženje građana Klub za granična područja nauke i zdravog življenja "*Jupiter*", čiji cilj djelovanja je opći i posebni razvoj vještina parapsihologije, astrologije, bioenergije, i mantričkih vještina; Udruženje građana "*Joga u svakodnevnom životu*" u ulici Patriotske lige 18; *Rebirthing-centar* u ulici Azize Šaćirbegović 80, koji radi na poboljšanju psihičkog zdravlja kombinirajući psihologiju i indijsku duhovnost. U ulici Obala Kulina bana 27 organiziraju se sedmična predavanja iz *antropozofije*, a u Ferhadiji, na broju 14/A djeluje organizacija "*Umijeće življenja*", koje daje pouke iz integralne joge, meditacije i tehnika disanja.

Neke od ovih zajednica, poput Evangelističke crkve i Kršćanske baptističke zajednice, bilo bi znanstveno neopravdano smještati u kontekst novih religijskih pokreta, stoga ih i ne obrađujemo. Također, sa nekim od navedenih zajednica nismo imali priliku komunicirati pa smo i njih ostavili po strani. Kako nam raspoloživi prostor ne dopušta da se detaljnije upuštamo u proučavanje hijerarhijske strukture i fenomenologije religioznosti ostalih neoreligijskih pokreta, ukazaćemo samo na osnovne naglaske njihovog vjerskog naučavanja.

2.1. Pokreti restitucijskog usmjerenja

Kad u jednoj zajednici ponestane vjerske revnosti i profetske hrabrosti javljaju se pokreti koji pokušavati obnoviti istinski duh vjere. Pri tome se neki od njih u tom svom nastojanju udalje toliko od prvotne zajednice da postanu samostalne religijske tvorbe, dok druge uvode brojne novine u vjerski nauk i praksu ali i dalje zadržavaju prethodni religijski *background*. Kao primjer prve struje možemo uzeti Religiozno društvo prijatelja, a kao primjer druge Međunarodnu Kristovu crkvu.

Religiozno društvo prijatelja (*Religious Society of Friends*) ili *kvekeri*: Kvekerstvo nema svoga osnivača u strogom smislu riječi. Njegovo izvorište seže do socijalnih i religijskih prilika druge polovine 17. vijeka u Engleskoj kada se izdvojila jedna grupa ljudi nezadovoljna vjerskim životom, riješena da oživi iskonsku prirodu vjere. Među njima je bio i Georg Fox, koga neki uzimaju kao utemeljitelja pokreta. Od tada je pokret životario sve do završetka II svjetskog rata kada zajednica dobiva jak publicitet kroz zauzimanje za vjerska i politička prava. Pokret je 1947. dobio Nobelovu nagradu za mir, kao priznanje za pomaganje narodu Njemačke u ratnom i poratnom vremenu (Gillman, 1993:3).

Sami sebe su nazvali prema Iv. 15.15, a termin kveker dolazi od toga što su se predavali molitvi u toj mjeri da su drhtali (eng. quake-drhtati) (Bartz, 1984:17).

Kvekeri su dio kršćanske tradicije, premda su u praksi vrlo malo toga zadržali. Vjera, moral i pobožnost se temelje na vjerovanju u "unutarnje svjetlo", "Krista u nama", koji daje snagu življenja prema toj spoznaji, te da su u tom svjetlu svi ljudi braća, bez obzira na rasu i narodnost. Bibliju kvekeri cijene kao najdragocjeniju knjigu ali daleko od toga da je Božija riječ, pogotovu ne objava. Kako zabacuju dogmu o Kristu, njegovo poimanje je različito. Neki ga poimaju u tradicionalnom kršćanskom smislu, drugi ga poimaju kao uzornog učitelja u podlaganju Božijoj volji, a neki opet kao poslanika čija je uloga bila da pozove ljude natrag k Bogu (Gillman, 1993:6).

Centar religioznosti *prijatelja* su tzv. tihi molitveni susreti (unprogrammed silent meetings). U skromnim prostorijama, bez ikonografije i simbola, skupljaju se u tišini i Bogu, miru, ljubavi prema bližnjemu i sl. Ako se bilo ko osjeti potaknut

“unutarnjim svjetlom” može pred drugima to svoje iskustvo iznijeti (vocal ministry).

Takve susrete nedjeljom organiziraju u Sarajevu, u ulici Isevića sokak 19/1. Inače zajednica djeluje u okviru dvije humanitarne organizacije: *American Friends Service Commite*, smještena u ulici Radnička 18, i *Quaker Peace Service* u ulici Isevića sokak 19/1. Osim sedmičnih molitvenih susreta zajednica organizira seminare o djelovanju kvekera na polju promoviranja dijaloga, mira i pravde.

Međunarodna Kristova crkva (*International Church of Crist*): Postoje brojni pokreti ovakvog ili sličnog naziva a u ovom slučaju riječ je o zajednici osnovanoj 1979. u Bostonu od strane 30 studenata koji su bili nezadovoljni vjerskim životom u krugovima *Mainline Church of Crist*, postavivši sebi zadatak da u svim gradskim aglomeracijama od 100.000 stanovnika osnuju svoju misijsku kuću.

Pripadnici ovog pokreta kao jedini autoritet u životu priznaju Bibliju, koju pri tome krajnje doslovno čitaju. U pogledu sakramenata zajednica praktikuje krštenje i euharistiju povremeno, mada ne kao izvor spasa, nego kao znak izmirenja s Bogom. Bez dosljednog života po Bibliji nikakvi sakramenti ne mogu ponuditi spas - temeljna je poruka nauka Međunarodne Kristove crkve. Organiziraju sedmične službe koje se sastoje od pjevanja nabožnih pjesama i razmatranja biblijskih poruka.

Jedna od bitnih odlika zajednice jeste “metoda učenja” po uzoru na Isusove apostole, koji su ono što bi naučili prenosili dalje onima koji nisu došli u kontakt sa biblijskom porukom. Po uzoru na njih svaki član nakon što bude prokušan, i dokaže se u odanosti zajednici, dužan je da pazi i pomaže novog člana u rastu po vjeri.

Pokret je podijeljen u sedam sektora i svaki sektor vodi po jedan par, i to samo iz funkcionalnih razloga. U načelu svaka komuna je autonomna. U Sarajevu je zajednica osnovana 1999., i smještena je u ulici Branilaca Sarajeva, na broju 3.

2.2. Adventistička struja

Mada i islam i kršćanstvo decidno izjavljuju na nikom nije dato znanje o tome koliko je još ostalo do kraja svijeta, to nije priječilo neke da iznose takva proročanstva. U Sarajevu djeluju dvije zajednice koje su od Kristovog došašća u parusijalno vrijeme

načinile temelj svoga naučavanja: Adventisti sedmog dana i Svjedoci Jehove.

Adventisti sedmog dana: Adventisti su jedna od brojnih zajednica koja se pojavila iz snažnog adventističkog strujanja u Americi skraja 18. i početkom 19. stoljeća, čija je centralna figura bio William Miller. Miller je prorokovao Kristov dolazak u 1844. god., i da se nije pojavila Ellen Wihte nakon neispunjenog proročanstva pokret bi došao u pitanje. Ona je objasnila kako je Krist doista došao, ali na Nebo, a ne na zemlju zbog ljudskih grijeha. Time je pokret bio spašen neprijatnih proročanstava.

Ime su adventisti ciljano odabrali kako bi predstavili dvije središnje teme svoga naučavanja: Kristov skori povratka i nalog svetkovanja subote. Svetkovanje subote je prema mišljenju adventista sedmog dana stroga naredba za sva vremena. Krist bi već bio došao 1844. kako naučavaju adventisti sedmog dana, da ga nije u tome spriječilo obezvređivanje subote.

Zajednica održava subotnju službu u jednostavnim prostorijama, obično u sklopu stambenih cjelina, na kojima se čita Biblija uz pojašnjenja iz djela “sestre White”, sluša propovijed te pjevaju duhovne pjesmice uz pratnju orgulja.

Sarajevska Adventistička crkva sedmog dana smještena je u ulici Goruša 5, u čijem sastavu djeluje humanitarna organizacija “ADRA”, te radiostanica “Glas nade”. Posjeduju i omanju biblioteku “Znakovi vremena”, u kojoj se mogu nabaviti njihova ukusno opremljena izdanja.

Svjedoci Jehove: Charless Taze Russell, osnivač zajednice Jehovinih svjedoka, jedan je od onih koji su prorokovali Kristov ponovni dolazak. Po njemu taj se događaj trebao zbiti u 1914. godini.

Premda su nastali u okviru kršćanskog *milieu*a svojim poimanjem temeljnih postavki kršćanstva prerašće u zasebnu sljedbu. Za Svjedoke Jehove Biblija je izvor naučavanja, ali nije dovoljna. Neophodna je pomoć ljudi koji su pod vođstvom samoga Duha, a ta uputa je sadržana u “Kuli stražara”. Tradicionalno kršćansko naučavanje o Kristu smatraju besmislenim i satanskim izumom. Krist je izvorno arhandeo Mihael koji je pristao postati čovjekom kako bi iskupio ljude. Radi toga Bog ga je obdario besmrtnošću. Godine 1914. zbio se nevidljivi Kristov povratak, a vrlo brzo, poslije bitke kod Harmagedona, osnovaće svoje

kraljevstvo kojim će vladati on i 144.000 njegovih izabranika. U hiljadu godina koliko to kraljevstvo ima da traje svim ljudima će biti omogućeno da spoznaju i pristanu uz istinu. Duše onih koji to odbiju biće uništene, a blaženi će uživati u blagodatima vječnog duhovnog kraljevstva (Bartz, 1984:125-131).

Sarajevska zajednica Jehovinih svjedoka ima svoju *dvoranu kraljevstva*, kako zovu svoje prostore za molitvu, u naselju Grbavica, u ulici Kupreška br. 2.

2.3. Mesijanski pokreti

Ahmedija pokret u islamu: U zajednici Ahmedija pokret u islamu, kako se interno nazivaju, "mesija" Mirza Gulam Ahmed ima *kompletivnu funkciju*. Mirza Gulam Ahmed je tvrdio da on ne mijenja poslanika islama, niti može mijenjati vjerovještvo s kojim je on poslan. Njegova je namjera samo da na neki način kompletira poslanstvo Muhammeda, a.s.

Pod utjecajem "objava" koje je dobivao ovaj stav je radikaliziran pa je 1889. godine proglasio kako mu je objavljeno da je Isa, a.s., mrtav, da njegov povratak ne treba čekati, te da je on odabran za obećanog Mehdijsa i obećanog Mesijusa (Kaleem, 1996:14-15).

Njegov odnos prema osnovnim načelima islamskog vjerovanja je vrlo nejasan. Iako je tvrdio da kao izvore vjere priznaje Kur'an, Hadis i idžma' drugova Poslanika, sebe je proglasio poslanikom, govorio je da dobiva objavu od Boga. Katkad se smatrao "sjenom Muhammeda", nekada je tvrdio da je njegovo poslanstvo isto što i Muhammedovo, a.s., ili da je njegovo poslanstvo pod inspiracijom Muhammeda, a.s., i slično (Dobrača, 1994).

Naziv pokreta odabrao je sam M. G. Ahmed po uzoru na drugo ime poslanika Ahmed koje razglasa poslaničku ljepotu, milost i ljubav prema drugim ljudima (Kaleem, 1996:16).

Aktivnosti koje je Mirza Gulam Ahmed poduzimao u cilju konsolidacije zajednice najbolje govore o sektaškom karakteru Ahmedija pokreta. On je 1898. godine izdao naredbu o zabrani sklapanja braka sa ne-ahmedi muslimanima, 1905. god. daje instrukcije o osnivanju zasebnih grobalja za svoje sljedbenike, a također izdao je i zabranu klanjanja namaza iza imama koji nije ahmedija (Dobrača, 1994:27-28).

Pored ideje o mesijanstvu Mirze Gulama Ahmeda bitna odlika ahmedijanstva je i naučavanje o hilafetu - duhovnom zastupništvu mesije. Danas zajednicom ravnata Mirza Tahir Ahmed, četvrti halifa mesije. Prema njihovim internim informacijama pokret ima oko 600 misijskih kuća u svijetu. U Bosni i Hercegovini pokret djeluje u Lukavcu (Tuzla) i Sarajevu, u ulici Pofalička 15. Iako zajednica nije riješila svoj pravni status i djeluje kao humanitarna organizacija, u pripremi je izgradnja vlastitog mesdžida. Osim toga zajednica ima u planu otvaranje svojih ureda u drugim gradovima Bosne i Hercegovine.

2.4. Novi avatari

Bhagavad-gita uči da kad god dođe do zanemarivanja religijskih i moralnih principa Bog se inkarnira kako bi pomogao čovjeku na putu oslobođenja od patnje. Prema sljedbenicima kulta Sai Babe opća destrukcija i dehumanizacija života u našem dobu govori o potrebi ponovne božanske intervencije, koja se zbilja u ličnosti gurua Sai Babe (rođ. 1926.), za koga njegovi sljedbenici vjeruju da je integralna inkarnacija Šive i Šakti.

Sai Baba je *vibhuuti avathar*, avatar sa brojnim čudima koja treba da potvrde njegovu božansku prirodu. Njegovi sljedbenici za njega tvrde da je još kao mali znao napamet Vede, materijalizirao predmete, putovao kroz prostor, umnažao hranu i sl. Iz njegovih ruku svaki dan izlazi sveti prah kojim se pomaže pri čudnovatim ozdravljenjima. Ova čuda nisu toliko znak njegove moći koliko Univerzalne Ljubavi, jer on je Inkarnirana Ljubav.

Osnovna poruka Sai Babe glasi da je svaka pojedinačna osobnost Božanska, a na pojedincu je da te letentne energije ozbilji. To se može postići pjevanjem duhovnih himni i kultiviranjem osnovnih ljudskih vrijednosti: Istine, Ispravnog djelovanja, Mira, Ljubavi i Nenasilja. Ono što dolazi iz srca ispunjenog ljubavlju je Istina (Sathya); ono što se radi sa srcem ispunjenim ljubavlju je Ispravno djelovanje (Dharma); srce ispunjeno ljubavlju je Mir (Shanti); a sve akcije koje su proizvod srca ispunjenog ljubavlju oličenje su Nenasilja (Ahimsa). Ljubav (Prema) je osnova svemu ovom. Nema jače snage od Ljubavi, jer ona je nesebična i čista. Ljubav je prosvjetljujuća, ona je Svjetlo, ona je Bog. Ljubav nam pomaže da vidiš Boga u svakome, je svako je božanske prirode.

Promoviranje ovih ideja sarajevska zajednica Sathya Sai Baba ostvaruje kroz četiri krila: Duhovno, Edukativno, Krilo mladih i Krilo nesebičnog djelovanja. Duhovno krilo radi na razvoju duhovnih svojstava pojedinca kroz pjevanje duhovnih himni i predavanja o Sai Babi, Edukativno krilo radi na promoviranju temeljnih ljudskih vrijednosti, Krilo mladih pomaže mladim ljudima da se uz pomoć novih spoznaja nose sa životnim problemima, a Krilo nesebičnog djelovanja pruža pomoć unesrećenim ljudima. Zajednica je smještena u ulici Edhema Mulabdića br. 5/IV.

2.5. Međunarodno društvo za svjesnost Krišne

Temelj religioznosti Pokreta za svjesnost Krišne čini nauk Bhagavad-gite, koja je za znanstvenike samo dio većeg epa Mahabharate, a za sljedbenike kulta Krišne božija objava koju je izgovorio sam Krišna. Uz Gitu su u opticaju i komentari nastali na to djelo. Osnovni vjerski zahtjev po Giti je da se svaka pojedinačna osobnost ima neizostavno prepustiti služenju Krišne, ukoliko želi da se izbavi iz beskrajnog lanca rađanja-bijed-smrti. Tu ideju o vječitoj religiji (sanatana dharma) ciljao je prenijeti i Abhay Charan De, alias Swami Prabhupada (1896-1977.), "bezličnom i praznom Zapadu" kada je osnovao Međunarodno društvo za svjesnost Krišne (ISKCON=International Society for Krishna Conciousness)1965. u New Yorku. Do njegove smrti pokret je stekao oko 5000 sljedbenika, sa 100 misijskih komuna.

Upravljenost života na Krišnu, kao temeljne ideje religioznosti ISKCON-a, najbolje se očituje u dnevnom vjerskom ritmu pripadnika pokreta. Članovi komune ustaju vrlo rano, oko četiri sata izjutra, kada počinju pripreme za ceremonije u hramu. U sedam sati otvara se oltar i počinje mantranje i pjevanje duhovnih pjesmi koje slave Krišnu i njegove inkarnacije. U devet sati uzima se prvi obrok, *prasadam*, hrana koja je prvo darovana Bogu. Slično skupno pjevanje imena Boga izvodi se u večernjim satima od 19:00 do 21:00. Svaki pripadnik pokreta, *bhakta*, obavezan je učestvovati na ovim zajedničkim ceremonijama. Osim toga, obavezan je individualno u toku dana, na brojanići od 108 zrna, ispjevati ili izgovoriti 16 puta *maha-mantru* (Hare Krišna-mantru).

Prvi kontakti pripadnika ISKCON-a sa ovim prostorom zbili su se u 1976. godini kada je grupa monaha posjetila bivšu Jugoslaviju u cilju promoviranja pokreta, održala nekoliko predavanja i podijelila jedan broj knjiga. Međutim, do osnivanja prvog *ashrama* (utočišta) doći će tek 1988. godine u bivšoj ulici Krajiška, da bi 1991. godine bio preseljen u ulicu Saburina. Za organiziranje zajednice danas služi stan u ulici Ludviga Kube 1, a dnevne redovite vjerske obrede obavlja u O.Š. "Vladimir Nazor", u ulici Azize Šaćirbegović 80.

3. Zaključne misli

I ovako koncizno izneseni podaci o prisustvu novih religijskih pokreta kod nas upućuju na zaključak da se oko tradicionalnih centara muslimanske duhovnosti formiraju neki novi, alternativni, koji plijene pažnju naših vjernika. Ako pokušamo sagledati taj proces u neposrednoj budućnosti, biće jasno kako ima razloga da se ozbiljnije zamislimo nad smislom postojanja ovih zajednica, i svojim budućim odnosom prema njima.

Pri tome nam onaj do kraja negativistički odnos, koji upire prstom samo u ono što je bolesno i društveno devijantno u tim zajednicama, ne može puno pomoći. Bliže će biti stvarnosti ako ove zajednice posmatramo u kontekstu jedne šire potrage savremenog čovjeka za religijom. Stoga, religioznost ovih krugova može biti jako "znakovita" za muslimane i njihovo učiteljstvo. Jasno je da u tim odnosima ne smiju biti dovedena u pitanje temeljna načela islamskog vjerovanja, bez kojih svaki govor o Bogu je govor o Bogu po mjeri čovjeka. U krajnjoj izvedbi - to je *govor o čovjeku*.

Literatura:

- LASIĆ, Hrvoje, *Čovjek u svjetlu transcendencije*, FTI, Zagreb, 1994.
 JUKIĆ, Jakov, *Lica i maske svetoga*, KS, Zagreb, 1997.
 JUKIĆ, Jakov, *Religija u modernom industrijskom društvu*, CUS, Split, 1973.
 SEYYED HOSSEIN NASR, *Islam and the Plight of Modern Man*, Kuala Lumpur, 1987.
 SUDBRACK, Josef, *Neue Religiosität- Herausforderung für die Christen*, Matthias-Grönewald Verlag, Mainz, 1990.

- BARTZ, Wilhelm, *Sekte danas*, KS, Zagreb, 1984.
- BISHOFBERGER, Otto, *Novi religiozni pokreti*, UPT, Đakovo, 1986.
- DOBRAČA, Kasim, *Kadijanizam i ahmedizam*, Islamska fondacija, Leicester, 1994.
- Bhagavad-Gita kakva jest*, potpuno izdanje s prijevodom i tumačenjem SRI SRIMAD A.C. BHAKTIVEDANTA SWAMI PRABUPHADA, The Bhaktivedanta Book Trust, ISKCON, Zagreb, 1995.
- TIČAC, Iris, *New Age, Riječki teološki časopis*, 4 (1996.) 1.
- GILLMAN, Harvey, *A Portrait of Friends*, Quaker Home Service, London, 1993.
- ALHAJ ATA ULLAH KALEEM, *Osnovne i bitne informacije o ahmedijanstvu*, Verlag der Islam, Frankfurt, 1996.
- WENISCH, Bernhard, *Satanizam, Crne mise - vjera u demone - kult vještica*, UPT, x3akovo, 1993.
- NIKIĆ, Mijo, "Fenomen novih religioznih pokreta istočne i zapadne provenijencije", u: Mijo Nikić (ur.), *Novi religiozni pokreti*, FTI, Zagreb, 1997.

Summary

The new religious movements in Bosnia and Herzegovina

Edhem Bašić

The last few decades are characterized with sudden awakening and development of new religiousness, new or renewed teachings, which are scientifically called the new religious movements. These new religious communities are the universal phenomenon. According to the institutions researching this social and theological challenge, formation and work of these new religious movements has been noticed on all continents. It is not unusual to meet young people on the street offering us to learn about Jesus' vision of life, to discover the real meaning of life, to join the only true Islamic community etc. In the first part of the article the author lists the basic social strivings of postmodern era that influenced this kind of individualistic and, basically, nontraditional relation towards religion. As a result of the research on (post)modern ideological and organizational presence of religions here, the second part offers summaries on: Religious association of friends, International Church of Christ, Christian church of seventh day Adventists, Jehovah's witnesses, International Society of Krishna's Light, Ahmadi movement in Islam and the Sai Baba cult. In summarizing the results of the research, the author claims that all these non-religious and spiritual communities should be viewed in the wider context of modern man's search for religion, and, as such, they do not represent a challenge, but a chance for Muslims and their teachers.